

Klandra dem som klandras bör

- om svarta marknader och skattepolitikens vägval

**FRIA
MODERATA
STUDENTFÖRBUNDET**

Klandra dem som klandras bör

Aktiviteter i den inofficiella delen av samhällsekonomin framställs av de flesta politiker som något ensidigt moraliskt förkastligt.

Vi hävdar annorlunda. Vi finner det faktiskt inte särskilt svårt att sympatisera med många av dem som väljer att ingå avtal utanför skattemyndigheternas kontroll.

Vår medkänsla gäller inte främst de höginkomsttagare som köper svarta hushållstjänster eller turister som hobbysmugglar sprit och tobak för hushållsbehov, utan tillfaller i första hand dem som för att försörja sig eller sin familj på annat sätt än via myndigheternas AMS-terapi valt att arbeta eller handla svart.

Bakgrunden till varför många väljer svarta handlingsalternativ är väl känd. Höga skatter, tunga regleringar och offentliga monopol driver fram olagliga beteenden.

En skattefinansierad statsmakt som vill undvika betydande illegal ekonomisk verksamhet kan i längden inte ta ut högre skatter än vad de flesta medborgare verkligen är beredda att betala. Att många skattebetalare inte anser att statens motprestationer, fler och bättre offentliga tjänster, ökat i samma takt som skattetrycket utgör grunden för det tilltagande skattefusket. Överuttag av skatt leder till en rik flora av svarta marknader, allt högre skattebördor för de som inte har möjlighet att flytta sig själva eller sina resurser till förmånligare skatteområden och en svag rättsmoral som är omedelbart skadlig för den personliga tryggheten och i längden utgör ett hot mot samhällsgemenskapen i stort.

Dessutom kräver ett högt skattetryck omfattande övervakning av medborgarnas göromål. En allt öppnare värld gör det svårare för staten att upprätthålla en tillräckligt effektiv kontrollapparat. Det har blivit allt lättare för driftiga och rika människor att fly undan den värsta beskattningshysterin. Kvar blir de trögrörliga skattebaserna - främst byggnader, konsumtionsvaror och lågutbildad arbetskraft - som kommer att behöva beskattas allt hårdare om det statliga omfånget skall kunna upprätthållas.

Kampen mot den svarta ekonomin bör inte som idag uteslutande handla om att jaga skatteförbrytare, utan inriktas på att undanröja de gigantiska systemfel som ligger till grund för huvuddelen av den svarta ekonomin.

Bovarna är inte de medborgare som svårt tyngda av regler och taxering söker sin tillflykt till skattefria transaktioner, utan de politiker som administrerar och göder ett system som systematiskt utesluter människor från den officiella ekonomin.

Klandra i första hand dem som klandras bör. Det har vi för avsikt att göra i den här rapporten.

Stockholm, augusti 2000

Fria Moderata Studentförbundets presidium

De svarta frihamnarna

1960 uppgick den informella ekonomin i Sverige till 2% av BNP. Fyra årtionden senare har den informella ekonomin tiodubblats. Den svarta sektorn motsvarar idag 20% av BNP.¹

Efter Grekland, Italien, Spanien och Belgien är Sverige det land i OECD som har den största andelen svarta ekonomiska aktiviteter.

Vilka funktioner i ett samhälle som bör tvångsfinansieras råder det minst sagt delade meningar om. Likaså råder det omfattande oenighet om i vilka situationer det är acceptabelt att göra uppror mot den skattepolitik som landets parlament har fastställt.

---

¹ Schneider, "Shadow Economies: Size, Causes and Consequences", Journal of Economic Literature, mars 2000. Procentsatsen är beräknad genom en monetär analys som i sitt första antagande utgår från att svarta affärer betalas med kontanter. Genom att sedan räkna fram differensen mellan det totala utbudet av kontanta medel och de kontanter som cirkulerar i den vita, officiella ekonomin får Schneider fram ett resultat på ca 20 % av BNP. Riksrevisionsverket (RRV) anger en siffra på 5% av BNP för den svarta sektorns storlek av Sveriges ekonomi. Skillnaden mellan RRV och Schneider beror delvis på vad man väljer att mäta som svartarbete. Är det svartarbete när grannflickan får en slant för att tvätta bilen eller hjälpa till och plocka äpplen eller när kusinen får en hundring för att passa barnen? Definitionen av svartarbete samt det faktum att det i Schneiders beräkningar också troligen finns en viss del kontanter som de facto förstörts eller förkommit kan också hjälpa till för att förklara skillnaden.

Somliga hävdar att alla lagar och alla skatter som är beslutade av existerande demokratiska församlingar måste följas. Andra menar att det finns fall då det är moraliskt legitimt att ignorera lagar och påbud som stiftats av riksdagen eller som utfärdats av kommunfullmäktige. Några få menar att lagar aldrig behöver följas.

I vilka fall det är rimligt att frångå existerande lagar är en komplicerad fråga om man undviker de båda extrempunkterna - total lydnad eller valfri lydnad.

I fallet beskattning är sannolikt de flesta medborgare, förenklat uttryckt, av åsikten att det finns en gräns för hur högt skattetrycket kan drivas innan lagbrott anses motiverade. Var gränsen dras varierar naturligtvis från person till person.

Det intressanta är inte i första hand exakt var människor drar gränsen, utan att så gott som alla drar gränsen långt innan 100% skattetryck. Det innebär att antalet lagöverträdelser från en viss grundnivå kan väntas öka i takt med att skattetrycket ökar, vilket är precis vad som hänt i Sverige de senaste årtiondena.

Att lagbrotten blir fler när skatterna höjs innebär naturligtvis inte i sig självt att ett högt skattetryck är något dåligt. Uppenbarligen gör en klar majoritet av landets folkvalda bedömningen att omfattande svarthandel, och därmed en urholkad rättsmoral, inte ställer till större skada än att högskattestaten så som den ser ut idag i stort sett bör hållas vid liv.

Hur hög skatt människor i allmänhet är beredda att betala är

en fråga som rimligen kräver avancerade utredningar med många svarsalternativ för att ens kunna få ett tentativt svar. Ett enkelt svar, flitigt nyttjat av socialdemokraterna, är att de åsikter som den politiska majoritet som röstats fram förfäktar är det enda som gäller. Så är det naturligtvis i strikt valteknisk mening. Men det innebär inte i sig självt att den svenska folkmajoriteten vill ha ett skattetryck väl över 50%.

Med hjälp av osynliga skatter (arbetsgivaravgifter, bolags-skatte, moms och andra punktskatte), som idag är större än de synliga skatterna (inkomstskatt, förmögenhetsskatt, kapitalsskatte, fordonsskatt etc.), har politiker allt sedan omsättningsskattens införande ägnat stor kraft åt att förmedla bilden att skatterna är lägre än vad de egentligen är.

Mycket få människor känner till att de höga skatterna idag är det enskilt främsta skälet till det ökade socialbidragsberoendet hos låginkomsttagare. Och alltför få är medvetna om att även en låginkomsttagare, om skatten som kallas arbetsgivaravgift räknas in, betalar mer än 60% av inkomsten i skatt. Till det kommer moms. Den totala genomsnittliga skattebördan uppgår i Sverige till 78,6%.² Om det talar inget av våra politiska partier.

De flesta svenskar är beredda att ställa upp på att alla medborgare skall tvingas att betala en viss summa för att säkra en grundläggande personlig trygghet för samhällets alla medborgare.

---

² Schneider, "shadow Economies: Size, Causes and Consequences", Journal of Economic Literature, mars 2000.

Och hyfsat många accepterar utan större eftertanke att människor tvingas betala pengar som används för att hjälpa de som av olika anledningar råkat illa ut.

Det är till och med så att det i Sverige och i många andra länder är tämligen okontroversiellt att staten med hjälp av tvångsinförskaffade resurser dominerar de flesta av livets centrala välfärdsområden: skola, sjukvård, äldre- och barnomsorg. I varierande grad tillåts förvisso en del konkurrerande verksamheter, men i Sverige har staten varit mycket noga med att behålla greppet om verksamheternas finansiering och därmed också om makten.

Långt ifrån alla anser emellertid att det är nödvändigt att tvångsmässigt omfördela resurser i den utsträckning som idag är fallet. Det har gjort skatteflyende beteende allt vanligare i takt med den offentliga sektorns enorma tillväxt de senaste årtiondena.

Det är inte bara den svarta sektorns kvantitativa tillväxt som markerar den inofficiella ekonomins utbredning. Det märks också i människors attityder. Enligt en Skopundersökning som SAF-tidningen presenterade i oktober tycker endast två av fem svenskar att det är omoraliskt att betala svart vid köp av tjänster. Det uppfattas inte längre som skamligt att bryta mot lagen för att undvika skattefogdarnas långa arm. Skattefusket deklarerar oblygt och öppen hjärtligt arbetskamrater emellan. Det förefaller numer t o m accepterat att erkänna sina bedrifter i medial direktsändning. När statstelevisionens två nya chefer visade upp sig i Rapport Morgon i vintras meddelade de i glada ordalag att de struntat i att deklarerar respektive köpt svarta hushållstjänster.

I en studie som presenterades i *The Economist* 3/5 1997 visas att den informella ekonomin i Sverige sedan 1960-talet växt tre gånger så snabbt som den formella ekonomin. Det innebär i klartext att den svarta delen av ekonomin varit den drivande kraften i välståndsutvecklingen de senaste årtiondena. Men det innebär också att skatteunderlaget minskar eftersom produktiva krafter i stort och smått slutar att betala skatt. För att upprätthålla den offentliga sektorns storlek med mindre andel skattebetalare måste därför skattesatserna höjas. Problemet, sett ur statligt perspektiv, är att höjningarna i sin tur driver fram ytterligare övergångar från vit till svart verksamhet.

Mycket talar för att viljan att betala skatt för de flesta människor kan relateras till det upplevda värdet av det de får tillbaka av det offentliga som tack för skattebetalningen. Det är sannolikt skillnader mellan värdet av den inbetalda skatten och de offentliga tjänster som erbjuds, snarare än den exakta skattenivån, som avgör i vilken utsträckning människor väljer att bryta mot landets skattelagar.

Under senare delen av 1900-talet ökade det svenska skattetrycket explosionsartat. 1950 uppgick skatteuttaget till ca 20% av BNP. I början av 80-talet passerades den symboliska nivån 50%. Toppnoteringen 56,2% uppnåddes 1989. I början av 90-talet tryckte den borgerliga regeringen tillbaka skattetrycket något. Under såväl 1994 som 1995 var skatteuttaget åter under 50%. Efter ett antal socialdemokratiska återställare är den dagsaktuella noteringen 51,5%.

Att många skattebetalare inte anser att statens motprestationer, fler och bättre offentliga tjänster, ökat i samma takt som skattetrycket utgör grunden för det tilltagande skattefusket.

När det offentliga pensionssystemet kraschar, den skattefinansierade skolan tappar i kvalitet, människor måste köa för landstingsmonopolets sjukvård och flera av statens sk försäkringar inte fungerar som försäkringar utan som en slags grundtrygghet, är det inte märkligt att allt fler inser att jämvikten mellan erhållna tjänster och skattebetalningar haltar betänkligt.

I en SIFO-undersökning som publicerades i Göteborgs-Posten den 10 augusti framgår också att viljan att sänka skatterna har ökat. 53 procent av de intervjuade uppger att de är för en skattesänkning på bekostnad av de offentliga utgifterna, medan 41 procent av de tillfrågade är mot en sådan sänkning. Att mer än hälften av befolkningen är för skattesänkningar även när de är finansierade genom att anslagen till det offentliga minskas är ett gott tecken.

Det innebär dessvärre inte att särskilt många är beredda att rösta för ett radikalt annorlunda skattesystem. Den svenska högskattestatens konstruktion gör att den framstår som avsevärt smalare än vad som egentligen är fallet. Osynliga skatter och en sedan årtionden mycket framgångsrik propaganda för den socialdemokratiska omfördelningspolitiken gör det mycket svårt att övertyga människor om att rösta för något märkbart annorlunda än dagens högskatt-kollektivism.

Dessutom uppfattar många medborgare fortfarande att de grävt ned sig så djupt i de offentliga systemen att de om de röstar för en liberalare ordning röstar mot sina egna monetära intressen.

I detta avseende är människors perspektiv ofta extremt kort-siktigt. Omedelbara offentliga bidrag väger för de flesta tyngre än en långsiktigt bättre ekonomisk utveckling.

Även om de missnöjda inte röstar för förändring agerar många av dem i allra högsta grad skatteundvikande. Ytterst få torde, om det var frivilligt, vägra att betala skatt som motsvarar de offentliga tjänster som man efterfrågar.

Märk väl att betalningsviljan inte bara handlar om den egna tryggheten, den egna pensionen eller en kommunal ishall i den egna kommunen. Som tidigare påpekats är de flesta människor beredda att avstå en viss del av sina egna resurser för att hjälpa människor i nöd och som hamnat i tillfälliga svårigheter. Men det innebär inte att de accepterar att behandlas som boskap i den statliga taxeringshagen. Svarta marknader är i det perspektivet ett viktigt redskap för svenskar som anser att staten tar alldeles för mycket av deras pengar.

Den nya ekonomins villkor

Utvecklingen har skridit framåt i rekordfart under det senaste decenniet. Sedan bara några år tillbaka är det möjligt att flytta miljardbelopp mellan konton i olika länder på bara bråkdelar av sekunder. Numera är det inte bara banker och stora investerare som har tillgång till tekniken utan också många privatpersoner. Det är bara en tidsfråga innan det kommer råda en konkurrens värd namnet om privatkunder mellan banker i olika länder.

Sedan flera år tillbaka har det varit möjligt att köpa konsumtionsvaror såsom böcker och Cd-skivor från företag i andra länder via Internet, och den gränsöverskridande handeln (i synnerhet privatimporten) ökar i allt högre takt. Privatimporten och Internethandeln gör det mycket enkelt att komma undan de svenska varuskatterna. Inom EU skall dessutom beskattning ske i varans ursprungsland och endast där. Det krävs inga stora doser logiskt tänkande för att inse att allt fler företag inom detaljhandeln kommer etablera sig i länder där varuskatterna är låga.

Detta kommer leda till en konkurrens som Sverige blir tvunget att acceptera. Sverige kommer stå inför valet att sänka, inte bara varuskatter utan även företagsskatter och skatterna på arbete, eller att förlora allt fler företag till länder med bättre företagsklimat. Större företag kommer tack vare de nya kommunikationsmöjligheterna på ett enkelt sätt att kunna placera sina olika verksamheter i de länder där förhållandena är bäst. Produktionen kan till exempel placeras där skatten på arbete är lägst medan försäljningen kan lokaliseras till en plats med låga varuskatter. I längden kommer också högutbildade människor, som genom sina löner idag får bära den allra tyngsta skattebördan, att lämna landet.

Detta skulle innebära att Sverige dränerades på kunskap - en skada som skulle ta mycket lång tid att reparera.

Teorin bekräftas av en nyligen publicerad rapport (2000:9) från Riksskatteverket (RSV) om hur globaliseringen kan tänkas påverka bl.a. de svenska skatterna. Bo Norrman, ansvarig för RSV:s utredning sade till Dagens Nyheter den 10 augusti 2000 att det kan bli svårt att behålla den svenska välfärden framdeles. RSV räknar enligt Dagens Nyheter med att skatterna kan behöva sänkas med mellan 100 och 150 miljarder inom en tioårsperiod. Framför allt framhåller RSV i Rapporten behovet av sänkta kapital-, förmögenhets-, marginal- och konsumtionsskatter och i synnerhet sänkta skatter för *höginkomsttagare*. (Här finns en intressant kontrast till de borgerliga partierna i Sverige som mest talar om sänkta kommunalskatter och inte vågar ta ordet "höginkomsttagare" i sin mun.)

Tråkigt nog vore det antagligen naivt att tro att en socialdemokratisk regering omedelbart skulle finna sig i marknadens nya faktiska villkor. Detta bekräftas också av de kommentarer RSV:s rapport har fått från regeringshåll. Istället är det sannolikt att den svenska staten med näbbar och klor kommer försöka upprätthålla dagens rekordhöga skattetryck. Det enda sättet att göra detta, utan att bryta mot Amsterdamfördraget genom att direkt begränsa den gränsöverskridande handeln, är att flytta över skattebördan till mer trögrörliga områden eller sådana som inte låter sig flyttas. Fastigheter och byggnader är exempel på tänkbara skattebaser som är svåra att flytta.

Den del av arbetskraften som är mindre gångbar på den internationella marknaden, eller har arbeten som är fysiskt

bundna till Sverige, är ett annat exempel. Människor som har lägre utbildning eller som saknar kunskap om informationsteknologin lätt kan bli ett byte för en skattehungrig stat vars skattebas successivt minskar. Rika, högt utbildade eller smarta människor har goda förutsättningar att klara sig helskinnade ur varje tänkbar situation; dessa kan flytta eller utnyttja kryphål i lagarna. Det är de lågutbildade grupperna som riskerar att vara de verkliga förlorarna i den skatteomläggning som skulle tvingas fram av eroderade skattebaser.

I praktiken skulle alltså varor, företagande och arbetskraft antingen försvinna från landet eller också få välbehövliga skattelättnader. Om företag och utbildade människor flyttar, kommer Sverige på kort tid att förlora det sista av den högteknologiska industri vi så gärna betraktar som ett svenskt signum.

Men även om skatterna för de flyktiga skattebaserna sänks, blir det de orörliga grupperna och skattebaserna som får bära en utökad börda för att kompensera.

Med kraftigt reducerade skattebaser, där staten för att kompensera bortfallet höjer skatterna för de som är kvar, ökar naturligtvis behovet av kontroll ytterligare.

Men även RSV framhåller att kontrollen inte kan upprätthållas till vilket pris som helst. Av rapporten framgår att ett hållbart skattesystem måste bygga på lojalitet och att det är ohållbart att ha ett skattesystem som inte har någon folklig förankring. ”*Det gäller med andra ord att anpassa skattesystemet efter människorna och inte människorna efter skattesystemet*”. RSV tror att kontrollen i framtiden måste flyttas

från myndigheter till medborgarna (läs: lojalitet) och marknaden, t.ex. i form av certifiering av revisionsföretag.

Det är av största vikt att RSV:s slutsatser tas på allvar. Dessvärre är risken stor att regeringen väljer att bortse från dessa säkerligen väl så svidande fakta och i stället väntar med agera till dess att det redan är för sent.

Den nya teknikens möjligheter kan bli Sveriges räddning. Vi kan få förutsättningar att bli konkurrenskraftiga. Om förändringen sedan åstadkoms av en socialdemokratisk regering, som likt den i Storbritannien blivit tvungen att överge sin ideologi, eller av en borgerlig regering är mer en praktisk fråga. Men den nya ekonomin riskerar också att bli landets undergång. Sverige kommer tvingas konkurrera med omvärlden och i annat fall kommer invånarna de som stannar att bli de som drabbas.

Om regeringen inte besinnar sig, eller om väljarna inte röstar annorlunda, riskerar Sverige att genomgå en snabb men kännbar metamorfos från en ledande industrination till ett utvecklingsland. Och de är de svagaste som i så fall skulle drabbas hårdast.

Marginaleffekter ger maffia

Skattebortfall är inte det enda problem som de höga skatterna orsakar samhället. De svarta marknaderna som uppstår i högskattestatens kölvatten utgör också grogrund för grov kriminell verksamhet. De kanske vanligaste exemplen är tobak och alkohol, vars höga punktskatter har givit priser som inte är accepterade av befolkningen. På en traditionell marknad leder sådana priser till att konsumtionen av varan sjunker, varpå priset justeras nedåt tills en jämvikt mellan tillgång och efterfrågan nås. Av naturliga skäl fungerar inte sådan marknadsekonomisk elementa när det är staten som genom höga skatter styr priserna.

En av de allvarligaste baksidorna med den svarta marknadens varor är att de är dåligt kända och svårkontrollerade av konsumenten. Den som köper svartspirit har små möjligheter att veta vad flaskan innehåller och hur kvaliteten är på innehållet - ett förhållande som givetvis skapar stora risker för konsumenten.

Ett annat av staten oönskat utfall är att den som vill berusa sig men inte vill betala systemets höga priser väljer andra berusningsmedel än alkohol. Att GHB och andra droger sprider sig bland unga går i hög grad att förklara med att de inte har råd eller inte vill betala de höga priser som staten erbjuder via systembolagen. Ju högre den ekonomiska tröskeln är, desto fler kommer att köpa narkotika eller svartspirit för att berusa sig. Och de kommer därvid att söka kontakt med kriminella kretsar redan som mycket unga.

Eftersom det i detta fallet är ett artificiellt högt pris så finns det goda möjligheter att sälja svart och tjäna stora pengar samtidigt som köparen får mycket billigare varor.

På en fri marknad saknas dessa möjligheter eftersom marknaden genom konkurrensen skapar snävare vinstmarginaler. Där statens kontrollerar marknaden sker inte detta, istället bibehålls de höga priserna och systemfelen.

Det pris som planmässigt satts av staten saknar stöd bland konsumenterna. De enorma vinster som finns att tjäna på varorna skapar och föder maffiaorganisationer som med våld är beredda att skydda sina vinster - våld som slår mot andra inom maffian, mot rättsväsendet och mot vem som helst som råkar komma i vägen. Detta våld är i princip fött ur en politik som i hög grad saknar folklig förankring. Hade medborgarna i handling stött alkoholpolitiken så hade de inte köpt svartsprit utan ställt sig i kön på Systemet.

All smuggling är naturligtvis långt ifrån så dramatisk att den sker under maffians kontroll. Stora delar av befolkningen tar med lite extra på väg hem efter utlandsresan eller reser rentav utomlands enkom för att ta hem lite extra sprit eller tobak. Andra bränner hemma och säljer i liten skala till vänner och arbetskamrater. Denna verksamhet är harmlös och fullt förståelig, sett till dagens system.

Men när statens regler skapar ett klimat där allt fler använder harmlösa metoder för att kringgå lagarna har detta också allvarigare konsekvenser; det olagliga accepteras och förtroendet för politiken försämras ytterligare.

När respekten för lagarna urholkas bland befolkningen så kommer det förr eller senare att smitta på allvarigare brott. Ett av rättsstatens fundament, medborgarnas respekt för lagen, skadas och urholkas av att politiker skapar lagar som inte uppfattas som moraliska av medborgaren.

Beteenden tenderar att permanentas om de fortgår.
En tillfälligt uppkommen spritmaffia kommer om den får hålla sig i ett antal år bli en permanent maffia som byter marknader om priserna senare sjunker. Det var under förbudstiden som maffian etablerade sig i USA - fortfarande idag finns den kvar och är stark. Risken finns att en motsvarande utveckling sker i Sverige.

Vidare så kommer en sådan underminerad respekt skapa en ytterligare förstärkt känsla av att politikerna är en klass för sig själva, en grupp som lever ett isolerat liv från vanligt folk och som styr och ställer utan förståelse för de vanligas vardag.

Precis samma fenomen existerar kring det arbete som sker i den svarta sektorn. Såväl indirekta som direkta skatter driver upp lönekostnaderna, vilket leder till att folk dels vill arbeta svart och dels vill anställa svart arbetskraft.

Om en snickare vill ha 100 kr netto i timmen, så kommer den som anställer honom att få betala:

Hantverkarens lön efter skatt	100 kr
Arbetsgivaravgift	+ 82 kr
Hantverkarens inkomstskatt	+ 148 kr
Moms på kostnaden	+ 83 kr

TOTAL KOSTNAD	413 kr
SKATTENS DEL AV PRISET	76%

(Uträkningen enligt skattefakta.com, gäller Stockholms kommun)

Det är alltså en god affär att köpa sådant arbete svart. Även om snickaren skulle begära 200 kr svart så skulle bägge parter göra en bättre affär än om det skedde vitt. Snickaren får 100 kr mer i fickan och den som hyr in honom får ungefär 200 kr mer att spendera på annat. Incitamenten är som visas enormt stora.

En av de viktigaste faktorerna för storleken på svart arbete är skattekilarnas storlek³.

Stora skattekil ger mycket svart arbete och minskande skattekil ger minskningar i svartarbetet.

Man kan med andra ord säga att en stor skattekil leder till att invånarna i större utsträckning kommer att välja att göra jobb som till exempel hantverksarbeten hemma själva, alternativt anlita svart arbetskraft. Människor kommer där skattekilen är stor hellre anställa svart arbetskraft än att ta ut semester för att själva göra ett sämre utfört arbete.

Intressant kan också vara att se på svarta marknader mot bakgrund av Haig-Simons' inkomstbegrepp. Enligt detta är inkomst allt som kan konsumeras utan att individens reella förmögenhet förändras. Kortfattat innebär detta att alla förmåner som en anställd kan ta del av skall beskattas.

³ Skattekilen definieras enligt formeln: $\text{skattekil} = 1 - (1 - \text{tv})(1 - \text{tw}) / (1 - \text{ta})$, där: **tv** är momssatsen, **tw** är den marginella inkomstskattesatsen och **ta** är socialavgifternas storlek.

Med hjälp av skattekilens storlek kan vi räkna fram en produktivetsfaktor. Denna produktivetsfaktor kan man tolka som ett mått på hur mycket effektivare en person måste vara på sitt yrke i förhållande till ens egen effektivitet inom yrket för att man skall välja att anställa honom, istället för att göra jobbet själv. Denna produktivetsfaktor räknas fram med formeln: $\text{produktivetsfaktor} = 1 + (\text{skattekilen} / (1 - \text{skattekilen}))$

Att staten i beskattningssynpunkt använder sig av ett sådant synsätt trots att det är långt ifrån självklart orsakar problem för medborgarna inte minst i kombination med de långtgående befogenheter som skattemyndigheten har.

Svarta inkomster enligt Haig-Simons' inkomstbegrepp uppstår utan att den enskilde är medveten om det. För att illustrera detta kan man ta en dagstidning som exempel. Företaget bekostar en tidning åt en anställd som delas ut i dennes hem. Då har antagligen den anställde läst tidningen innan denne kommer till jobbet och behöver därför inte läsa den på arbetstid. Företaget bokför tidningen som vilken tidning som helst och den anställde tänker inte på att tidningen skall skattas som en löneförmån. I ett sådant läge kan både företaget och den anställde straffas vilket inte hade varit fallet om tidningen hade delats ut och lästs på arbetsplatsen. Detta är ett av många exempel på hur ett mycket komplicerat skattesystem kommer att skapa svarta marknader då inte medborgarna har en chans att överblicka systemet. Skattesystemet producerar såväl svarta marknader som brottslingar utan att detta inses av de som begår brotten.

Oavsett om man väljer att visa på skatterna som orsak till fenomenet svarta marknader genom formler, resonemang eller exempel kommer det bli väldigt uppenbart att så är fallet. Tyvärr så väljs det allt för sällan från politikernas sida en lösning som minskar orsaken utan i stället väljs hårdare straff på verkan. En skattetrött befolkning ges inte skattelättnader istället ökas straffen och metoderna för att fälla de som anser att skatterna är för höga.

Repressivitet och rättsprinciper

När människors tolerans för svartarbete och nolltaxering ökar, minskar också myndigheternas möjligheter att kunna fånga in de som bryter mot reglerna. Dels för att antalet regelbrytare blir större, men också för att folk inte tipsar myndigheter om beteenden som de själva anser vara moraliskt acceptabla. Detta har lett till att myndigheterna i sin tur har försökt att utöka sina befogenheter för att komma till rätta med problemen.

Ett exempel på försök att utöka myndigheternas befogenheter är tillsättandet av skatteflyktskommittén, och i än högre grad de förslag den kommit fram till. I vad som verkar vara desperata försök att komma till rätta med ett samhällsproblem utanför dess kontroll, har kommittén tidigare föreslagit bl.a. att uniformerad skattepersonal skall kunna genomföra kontroller av transporter och lokaler utan att det föreligger misstanke om brott, avkräva legitimation av privatpersoner som befinner sig på de kontrollerade platserna och till och med ges rätt att kvarhålla allmänna transportmedel som färjor, flyg och tåg.

Skattemyndigheterna har även föreslagits en rätt att beslagta och försälja egendom för att betala skatter innan dessa ens förfallit till betalning. Kostnaderna för denna kontroll och tvångsförsäljningar skulle enligt förslagen dessutom betalas av den enskilde.

Även om absurda förslag om utökade befogenheter för skattemyndigheterna ger en fingervisning om hur långt vissa är beredda att gå för att öka trycket på skattebetalarna, är utvecklingen på andra områden än mer problematisk.

Många skattebrottsmål är omfattande och de avdelade resur-

serna är för små för att hinna utreda målen i samma takt som de flyter in. I stället för att avdela mer resurser för att utreda misstänkt brottslighet, har lösningen blivit att lägga utredningsbördan på den enskilde i stället. Samtidigt som man kan ha viss förståelse för att staten vill effektivisera sin verksamhet, måste man vända sig mot det avsteg från grundläggande rättsprinciper lösningen innebär.

Om någon är misstänkt för ett brott åligger det normalt åklagarsidan att bevisa dennes skuld. Den misstänkte har då ingen skyldighet att hjälpa de som vill få honom fälld, det är tillåtet att tiga under rättegången, och det anses inte felaktigt att vägra att svara på frågor. Den misstänkte har möjlighet att lägga fram en egen version, eller försöka minska risken för fällande dom genom att hitta luckor i åklagarens bevisning som gör att denna blir mindre trovärdig. Dessa regler är inte till för att skydda brottslingar, utan för att minska risken att oskyldiga blir dömda.

På skatteområdet ligger dock bevisbördan i flera fall på den enskilde. Genom att på skatteområdet lägga utredningsansvaret och bevisbördan på den enskilde visar staten att det är tillåtet att avvika från viktiga juridiska principer.

Plötsligen gäller inte att den misstänkt är oskyldig tills motsatsen bevisats. Vid svårbevisade och omfattande mål blir det dubbelt svårt för en enskild individ att driva en process mot en långt resursstarkare statsmakt. Genom att bära ansvaret för ett tidskrävande utredningsarbete förminskas de resurser som kan ägnas åt förberedelser av det egna försvaret. Det egna försvaret måste dessutom nå upp till en högre nivå än i vanliga brottmål, där det är åklagaren som bär bevisbördan.

Till de styvmoderligt behandlade rättsprinciperna hör även principen om förutsebarhet. Denna innebär att det måste finnas tydliga regler om vad som är förbjudet. Om det inte finns ett tydligt förbud mot en handling utgör handlingen inget brott och kan därför inte heller straffas. Tillsammans med förbud mot retroaktivitet i lagstiftningen gör detta att handlingar som sker inom lagens ramar är tillåtna.

Upptäcker staten en lucka i lagen så skall denna täppas till genom att nya lagar stiftas i vanlig ordning.

Detta har emellertid ansetts inte böra gälla för skattebrott. Genom Skatteflyktslagen har staten sagt att den har rätt att i efterhand avgöra om en helt laglig transaktion i huvudsak syftade till att minska skatten. Plötsligen har staten tagit sig rätten att i efterhand skönmässigt bedöma vilka avtal och transaktioner som skall vara giltiga och vilka som inte skall tas hänsyn till när skatten beräknas. Kravet på förutsebarhet i lagstiftningen är uppenbarligen mindre viktigt än att klämma ut ett par extra skattekrönor. Staten sänder med andra ord ut signaler att andra regler skall gälla för skatteområdet än vad som gäller för samhället i övrigt. Detta är i sig naturligtvis lika olyckligt som felaktigt.

Man måste samtidigt fråga sig vilka påföljder som är rimliga för brottet att inte betala in skatt till staten.

Lagstiftning som har som allt överskuggande syfte att se till att mer pengar flyter in till staten bör inte i det enskilda fallet resultera i motsatsen. Att samhället skulle behöva skyddas från skattebrottslingar genom inkapacitering är svårsmält. Genom att man spärrar in människor som har syndat med skatteinbetalningarna avhåller man dem effektivt från att göra några större skatteinbetalningar, åtminstone under tiden de avtjänar straffet.

Staten skall kontrollera och beivra skattebrott, men samma grundläggande principer som gäller för brottmål måste gälla även skattemål. Det är viktigt att det juridiska systemet klarar av att bekämpa brott utan att oskyldiga straffas eller att den enskilda integriteten sätts på undantag. Det är för att försäkra oss om detta som vissa grundläggande juridiska principer etablerats. Det regelkomplex som rör skatter och skattebrott måste därför klara av att leverera skatt utan att dessa juridiska principer frångås. Det bästa sättet att uppnå detta är att se till att skatterna upplevs som tillräckligt legitima för att medborgarna faktiskt frivilligt skall betala dem.

Att skatteindrivningen fungerar bättre med en hög legitimitet för systemet verkar dock vara en poäng som gått den svenska staten fullständigt förbi.

Genom allt mer repressiva regler och ett allt högre skatte-tryck undermineras successivt legitimiteten i skattesystemet.

Det svenska lagstyret bygger på att medborgarna väljer politiker som representerar dem i riksdagen och där stiftar de lagar som skall gälla för hela befolkningen. Genom att politikerna står för vissa åsikter om samhället ges medborgarna en möjlighet att med politikerna som ombud se till att vissa uppfattningar blir styrande i de beslut som fattas i riksdagen, exempelvis hur hög skatten skall vara. Detta system skall ge legitimitet åt lagarna och garantera att medborgarna faktiskt respekterar dem.

Ändå har något gått snett i Sverige. Det politiska parti som under lång tid haft problemformuleringsinitiativet och den politiska makten i Sverige har medvetet ställt frågorna på ett sätt som lett till att man fått de svar man velat ha. Att politiska partier formulerar de politiska frågorna på det sätt som bäst gynnar deras ideologiska mål är naturligt och en förutsättning för det svenska systemet. Det faktum att det under en betydande tid varit en slagsida i den politiska debatten har dock skapat vissa problem.

Den svenska staten, oftast företrädd av socialistiska partier, har lyckats väl med att dölja den skattebörda som ålagts folket. I den politiska debatten har man ständigt ställt ett lägre skattetryck mot försämringar på områden som djupt berör människorna och därmed spelat på deras rädsla och osäkerhet.

Alternativet till höga skatter och offentligt finansierad ”vård, skola och omsorg” är emellertid inte låga skatter och sämre vårt skola och omsorg, utan snarare att människor får behålla mer pengar och själva välja privata alternativ, som därigenom blir effektivare, mer måna om sina uppdragstagare och därmed faktiskt kommer närmare de människor som finansierar verksamheten.

Utan att närmare gå in på vilken av frågeställningarna som är mer korrekt, kan konstateras att de politiker som propagerar för ett högt skattetryck har lyckats väl med att politiskt motivera detta.

Man har till och med lyckats att motivera ett högre skattetryck än vad till och med de egna väljarna när det kommer till kritan tycker är rimligt.

En klyfta har skapats mellan folkets verkliga uppfattningar och deras politiska val. Detta undergräver tilltron till det politiska systemet och leder till att medborgarna slutar att lyda de lagar de i förlängningen varit med att stifta, för att de faktiskt inte tycker att lagarna är acceptabla.

Den svenska skattepolitiken har således blivit en paradox. Genom valsedelns väljer folket politiker som genomför ett skattetryck som folket i allt högre utsträckning väljer att strunta i.

Ett legitimt skattesystem

Svenska medborgare betalar idag extremt mycket skatt. Trots att skattetrycket ligger på över 50 procent upplever alltfler att staten inte håller vad den lovat. Skattebetalarna får helt enkelt inte valuta för sina pengar.

Att det i ett sådant skatteklimat, där staten samtidigt verkar anse sig ha rätt att behandla skattebetalarna på vilket sätt som helst, uppstår en bred uppfattning att svartarbete är acceptabelt är knappast förvånande. Vi förstår dem.

I stället för att klandra svartarbetarna borde ansvariga politiker ta sig en funderare på varför problemen uppstår. Vad får människor att vara beredda att utstå förföljelser från skattemyndigheterna, kränkt integritet, böter och till och med fängelsestraff? Det är politiker som bär ansvaret för utformandet av dagens skattesystem, ett system som uppenbarligen saknar förtroende hos stora delar av befolkningslagren. För att kunna försörja sig på ett rimligt sätt, för att kunna hitta varor till ett rimligt pris har skattesystemet tvingat medborgarna att bli lagbrytare och röra sig i den svarta sektorn. För detta bör de ansvariga klandras.

För att ett samhälle på sikt skall kunna fungera krävs att medborgarna följer lagarna. När laglydnaden i en totalitär stat sjunker brukar makthavarna försöka komma tillrätta med problemet genom att öka graden av repressiva åtgärder mot befolkningen. I en demokrati kan detta omöjliga fungera i längden.

Även om gränserna i Sverige på senare tid tänjts på ett obehagligt sätt, sätter det demokratiska samhället vissa ramar för hur långt staten kan tillåtas gå för att tvinga folk att följa lagarna. I slutänden är den enda möjliga vägen att se till att statens regler har en så hög legitimitet att medborgarna faktiskt följer dem frivilligt. Om en demokratisk stat inte skall passera totalitarismens gräns måste den därför anpassa sina lagar till vad folket uppfattar som acceptabelt. Anstötliga lagar sätter laglydnaden och samhället på ett sluttande plan.

När man ser utvecklingen av de svarta marknaderna i Sverige blir det alltmer uppenbart att högskattestaten Sverige har valt fel väg att gå för att komma till rätta med problemen. Politikerna klamrar sig fast vid en falsk folkhemsidyll och tror att medborgarna har förtroende för den offentligt utövade makten och dess metoder. Medicinen för att kurerat sjukdomen i systemet är försök att bättra på disciplinen genom att några av de grundläggande principerna för en demokratisk och lagstyrd stat naggas i kanten.

Det är på tiden att de politiska företrädarna öppnar ögonen och förespråkar det enda trovärdiga alternativet för att återupprätta skattesystemets legitimitet skattesänkningar till en nivå som medborgarna tycker är rimlig!

Vid landets lärosäten bedriver Studentförbundets föreningar en bred verksamhet: tal- och debattkvällar, diskussioner, seminarier, kampanjer och fester.

Medlemmarna erbjuds även många centrala förbundsarrangemang:

- Svensk Linje - Sveriges bästa idétidskrift
- Seminarier med aktuella talare - kunskap, analys och vänner.
- Internationella kontakter med seminarier och resor, med bl a Nordens Konservativa Studentunion och European Democrat Students.
- Det universitetet inte längre ger - diskussion, muntration och tradition.

Vill du bli medlem i en liten skara som påverkar mycket - tveka inte att kontakta oss: 08-7915005 student@moderat.se

---